

КТИР ВЕЛЕТЕНСЬКИЙ

Satanas gigas (Eversmann, 1855)

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Двокрилі (Diptera), родина — Ктирі (Asilidae).

Природоохоронний статус

Вразливий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Греція, Румунія, Росія (пд. сх. європейської частини). В Україні — піски в долині Дніпра, Пд. Бугу та їхніх приток, дельта Дунаю; пд., сх., Крим.

Чисельність і причини її зміни

Сучасних даних про чисельність немає. Спостерігалось зменшення через розорювання цілинних ділянок, заліснення піщаних кучугур, застосування пестицидів.

Особливості біології та наукове значення

Біотопи/яруси перебування: цілинний

степ; добре прогріті сонцем розріджені чагарники в байраках і передгір'ях, піщані арени та кучугури з розрідженим травостоем по берегах річок. Біологія розмноження: дає одну генерацію на рік. Імаго з'являються влітку; личинки розвиваються у верхньому шарі ґрунту або трухлявій деревині, де й заляльковуються. Характер живлення: дорослі ктирі полюють удень на різноманітних, зокрема шкідливих комах — саранових, хрущів та ін. Личинки — хижаки, деколи живляться рослинними рештками.

Морфологічні ознаки

Дуже великі (довжина тіла 35–50 мм) довгасті мухи з одноманітно сірообпиленим

та вкритим білими і чорними волосками та щетинками тілом та прозорими крилами. Для представників роду характерними є видовжений хоботок та загнуті уперед третя та четверта радіальна жилки, що закінчуються на вершині крила.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не здійснювалися.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Не здійснювалися.

Господарське або комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Рихтер, 1969; Єрмоленко, Лобко, 1994; Дузь, Микитюк, Ужевская, 2005; Черный, 2005.

Автори: В.М. Єрмоленко, В.М. Лобко,
В.О. Корнєєв
Фото: В.О. Корнєєв

КТИР ШЕРШЕНЕПОДІБНИЙ

Asilus crabroniformis (Linnaeus, 1758)

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Двокрилі (Diptera), родина — Ктири (Asilidae).

Природоохоронний статус

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Більша частина Зх. та Центральної Європи, Росія (пн. зх., пд. сх. європейської частини, Пн. Кавказ). В Україні — Лісостеп та зрідка Степ (Донецька та Одеська обл.).

Чисельність і причини її зміни

Траплявся дуже рідко (поодинокі особини). Сучасних даних про чисельність немає. Спостерігалось зменшення через розорювання лук та узлісь, застосування пестицидів.

Особливості біології та наукове значення

Біотопи/яруси перебування: ліси та луки в долинах річок. Біологія розмноження: дає одну генерацію на рік. Імаго з'являються у другій половині літа. Личинки розвиваються у піщаному ґрунті. Характер живлення: дорослі мухи полюють удень на личинок та дорослих саранових, рідше – двокрилих та жуків. Личинки також є хижаками.

Морфологічні ознаки

Великі (довжина тіла 19–28 мм) довгасті мухи з чорним при основі та жовтоволосистим у вершинній частині черевцем та жовтими, затемненими до бурого по задньому краю крилами. Для представників роду характерними є довга лицьова борода та п'ята раді-

альна жилка, що закінчуються позаду від вершини крила.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не здійснювалися.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське або комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Дузь, Микитюк, Ужевская, 2005, Ермоленко, Лобко, 1994, Рихтер, 1969.

Автори: В.М. Ермоленко, В.М. Лобко,
В.О. Корнєєв
Фото: В.О. Корнєєв

ПИЛКОРОТИЦЯ ПІВДЕННА

Temnostoma meridionale

Krivosheina & Mamaev, 1962

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Двокрилі (Diptera), родина — Дзюрчалки або повисюхи (Syrphidae).

Природоохоронний статус

Вразливий вид.

Ареал виду і його поширення в Україні

Європейсько-кавказький вид. Відомий з Румунії, Угорщини, Франції, Данії, Німеччини, Швеції, Чехії, Естонії, Фінляндії, Латвії, Литви, Сербії, Люксембурга, України, Росії та Грузії. В Україні його знайдено тільки в Закарпатті та Донецькій області, де знаходиться одне з його типових місцезнаходжень.

Чисельність і причини її зміни

Дуже низька, відомі лише поодинокі екземпляри. Зустрічається разом з іншими трьома ширше розповсюдженими і водночас нечисленними видами роду, але ще рідше. У Німеччині на 100 екземплярів імаго пилкоротиць (4 види) є наявним тільки 3 екземпляри *T. meridionale*. Пні та колоди, що заселені личинками різних видів роду, зустрічаються дуже рідко, в той же час кількість личинок у цьому випадку може бути значною. Лімітуючим чинником є наявність перестійних дерев листяних порід у природних лісах, а також вік та непорушність останніх.

Особливості біології та наукове значення

Імаго зустрічаються по узліссях і галявинах

різних листяних та мішаних лісів, зрідка — хвойних. Личинки мешкають у пнях та колодах дерев. Імаго живляться на квітках *Inula britannica* L. та селерових. Личинки є ксилобіонтами. Типову серію виду виведено з букової колоди (*Fagus orientalis* Lipsky), але, судячи з ареалу виду, личинки мешкають не тільки в буці. Личинки інших видів роду зустрічаються в гниючій, вологій, але ще порівняно твердій деревині різних листяних порід дерев (береза, клен, липа, бук, дуб), в яких проточують розгалужені ходи круглого перетину. Часто личинки різних видів роду зустрічаються разом. Біологія розмноження вивчена слабо. Імаго зустрічаються навесні та влітку. Метаморфоз одного з видів роду триває 2 роки.

Морфологічні ознаки

Великі чорно-жовті смугасті мухи з чорними передніми ногами. Забарвлення тіла дуже подібне до ос родини Vespidae. Від інших палеарктичних видів підроду *Temnostomoides* Krivosheina, 2005 вид відрізняється в першу чергу забарвленням середньоспинки.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не здійснювалися. Потрібні виявлення і охорона лісів, де мешкає вид, а також наявність в таких лісах перестійних дерев, пнів тощо.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське або комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Derksen, 1941; Кривошеїна, Мамаєв, 1962; Кривошеїна, Мамаєв, 1967; Аникина, 1972; Siitan, 1979; Doczkal, 1996; Попов, Усова, Абалёшева, 2002; Кривошеїна, 2005; Speight, 2007.

Автор: Г.В. Попов
Фото: В.О. Корнєєв

ЗУБАРИК СТЕГНУВАТИЙ

Merodon femoratoides Paramonov, 1925

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Двокрили (Diptera), родина — Дзюрчалки або Повисюхи (Syrphidae).

Природоохоронний статус

Вразливий вид з розірваним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні

Пд. Греція, Туреччина, Пн. Африка; Україна: Крим (Гончарне, Сімферополь, околиці Судака, с. Курортне, Карадазький ПЗ).

Чисельність і причини її зміни

З околиць Севастополя, звідки описано вид, а також з Сімферополя, де вид зустрічався у 1920 рр. сучасних знахідок немає. З-під Судака відомий тільки за 3 екземплярами, зібраними на початку 1980-х рр. В Карадазькому заповіднику є подекуди досить звичайним, але одразу за його межами (с. Курортне) є вкрай рідкісним. Відмічено багаторічні коливання чисельності, пов'язані з погодними умовами. Карадазька популяція є однією з найчисленніших у світі. З Криму відомо 174 екземпляри виду. Лімітуючим чинником є стан кримських популяцій видів кормових рослин, цибулинами яких живляться личинки.

Особливості біології та наукове значення

Мешкає у нижніх лісостепових поясах обох макросхилів Кримських гір. Стації перебування — листяні ліси з переважанням дуба та фісташки: на галявинах, стежках, у зімкнутому та розрідженому деревостані. Імаго живляться на квітках *Ornithogalum ponticum* Zahar., *Seseli tortuosum* L. та *Vupleurum* sp. Самка відкладає яйця в ґрунт. Личинка першого віку активно шукає цибулини дикоростучих лілієвітих та, проникнувши в них,

живиться м'якими тканинами. Личинка третього віку залялююється в ґрунті.

Морфологічні ознаки

Великі, доволі волохаті кремезні мухи із смугастим черевцем; задні стегна сильно потовщені та вигнуті, з апіковентральним зубчиком. Добре відрізняється від близьких видів роду поєднанням своєрідного забарвлення з переважанням охристих тонів та сильно потовщених стегон.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Мешкає на території Карадазького ПЗ. Слід провести спеціальні дослідження щодо виявлення інших популяцій виду, уточнити кримську частину його ареалу, а також організувати ентомо-

логічні мікрозаповідники (можливо, як філіали Карадазького) з постійним моніторингом. Продовжувати вивчення біології виду в природному середовищі, а також спроби його розведення в штучних умовах. Посилити заборону на збір гарноквітух лілейних і амарилісових, а також на знищення асоціацій з їх участю, припинивши знищення диких видів цибулинних рослин, якими живляться личинки виду.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Спроба розведення виду в лабораторних умовах (Кара-Даг, 1997 р.) закінчилася невдачею; було одержано яйця від живих самок та личинок, що вийшли з яєць і якийсь час жилися в цибулинах *Ornithogalum ponticum*.

Господарське або комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Paramonow, 1925; Hurkmans, 1993; Попов, 1999; Vujić, Šimić & Radenković, 2000; Попов, 2003.

Автор: Г.В. Попов
Фото: В.О. Корнєєв

ЗУБАРИК ГРУБОКЛУБИЙ

Merodon crassifemoris Paramonov, 1925

Таксономічна належність

Клас — Комахи (Insecta), ряд — Двокрилі (Diptera), родина — Дзюрчалки або Повисюхи (Syrphidae).

Природоохоронний статус

Зникаючий вид з розірваним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні

В Україні зустрічається тільки в Криму: п-ів Тарханкут, Карадазький ПЗ, Феодосія (типове місцезнаходження виду). Поза Кримом відомий в Росії з Поволжя, а також у Туреччині, Франції та країнах Балканського п-ва.

Чисельність і причини її зміни

Відомий з території Кримського п-ва всього за 6 екземплярами, зібраними з різницею в 74 роки (1923–1997 рр). Усюди вкрай рідкісний, з колекцій відомо лише 24 екземпляри виду. Причини зміни чисельності ті ж, що й у *M. femoratoides*.

Особливості біології та наукове значення

Біотопи/яруси перебування: в Криму відомий

тільки з двох біотопів — степових ділянок (п-ів Тарханкут) і остепнених осипів, узлісь балочних лісків з переважанням дуба, ясена і фісташки (г. Кара-Даг). Характер живлення: можливо, схожий на такий *M. femoratoides* (див. вище). Біологія розмноження: ймовірно, така ж, як у *M. femoratoides*.

Морфологічні ознаки

Великі, доволі волохаті коренасті мухи із смугастим черевцем; задні стегна сильно потовщені та вигнуті, з апікоцентральною зубчиком. Добре відрізняється від близьких видів роду поєднанням забарвлення переважно буро-зеленуватих тонів, сильно потовщених стегон та чітко вираженого кіля IV стерніта черевця.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Не здійснювалися. Мешкає на територіях Карадазького ПЗ, а також проектного Тарханкутського ПЗ. Необхідні заходи охорони, такі ж, що й у *Merodon femoratoides*.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Мухи відкладали в садках яйця (Кара-Даг, 1997 р.), але їх кількість була недостатньою для розведення виду.

Господарське або комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Paramonov, 1925; Hurkmans, 1993; Попов, 1999; Попов, 2003; Speight, 2007.

Автор: Г.В. Попов
Фото: В.О. Корнєєв